

Fàbrica de la Rabeia

Balsareny

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Sector nordest del terme municipal.
Emplaçament	Carretera de servei lateral a l'Eix del Llobregat (C-1411z), al km. 48,1 pista asfaltada direcció NE uns 1.000 m.
Alçada:	309

Coordenades:

Latitud:	41.87655
Longitud:	1.88755
UTM Est (X):	407691
UTM Nord (Y):	4636668

Classificació

Número de fitxa	08018 - 245
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Contemporani
Segle	XIX-XX
Estat de conservació	Bo
Protecció	Inexistent
Tipus de protecció:	Inexistent
Número inventari	IPA 16279
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Productiu
Titularitat	Privada
Titular:	08018A007000610000DO

Fitxes associades:

[Masoveria de la Rabeia](#)

[Cal Rabeia](#)

[Resclosa i canal de la fàbrica Rabeia](#)

Descripció

Antiga fàbrica de riu del sector tèxtil coneguda com la Rabeia, que comptava amb alguns serveis bàsics i pisos per als treballadors, de manera que s'acostava al model de colònia industrial tot i que, estrictament, no s'hi sol considerar. En tot cas, es pot classificar com una colònia urbanísticament poc desenvolupada. El conjunt consta a la part de llevant de l'antiga nau fabril, que té adossats a cada cap un cos avançat on antigament hi havien els habitatges. Cap a la dècada de 1970 l'antiga fàbrica fou allargada cap al sud en dues fases. En aquesta època es va ampliar també lateralment cap a ponent amb un cos lleugerament més baix. Pel costat est, la nau antiga té adossats diversos cossos menors, alguns relacionats amb les instal·lacions de la turbina i de l'antiga màquina de vapor, amb la seva xemeneia de secció circular. Com que durant molt temps la fàbrica va estar dividida en dues empreses, té una altra xemeneia situada al sudoest, en aquest cas de planta quadrada.

La nau antiga té unes dimensions considerables, d'uns 60 m de llarg. És de planta rectangular i consta de dos pisos més golfes. A cada planta hi trobem les característiques rengleres de finestrals de tipus fabril, emmarcats amb maó i rematats amb arcs escarsers. Els del nivell de les golfes són més baixos. Per la cara est el parament és a pedra vista, però a la resta de façanes s'ha pintat de blanc. Pel que fa als blocs d'habitatges, els dos presenten unes característiques harmòniques i uniformes. Consten de tres plantes més golfes. Cadascuna de les cares visibles s'ordena en tres o dos eixos d'obertures. Les finestres són rematades amb arcs escarsers, i les de la planta baixa emmarcades amb motlures. Sobre uns paraments blancs destaquen amb una tonalitat rosada la línia de cornisa del primer pis i les cantoneres, que imiten un carreuat de forma dentada. Al bloc nord el primer pis l'ocupava el director i, al seu damunt, l'amo, mentre que als baixos hi havia les oficines i annexos. Al bloc sud hi havia diversos pisos. Ara s'hi han instal·lat les oficines.

Fins a la dècada de 1970 a l'extrem d'on ara hi ha la nau ampliada de ponent hi havia un carrer, anomenat popularment carrer del Tap, amb diversos habitatges. És aquí on hi havia hagut el cafè i la sala de ball.

La resclosa es troba situada 400 metres aigües amunt de la fàbrica, en un punt on el curs del riu Llobregat s'eixampla. El canal entra al recinte fabril pel costat nord-est. Antigament hi havia dos salts d'aigua amb dues turbines, una per a cadascuna de les dues empreses. Recentment els dos salts s'han unificat en una sola turbina.

Història

El 1868 els germans Pere i Jaume Soldevila, de Sallent, van comprar una peça de terra del mas Rabeia al seu propietari, Jaume Rabeya, amb la intenció de construir-hi una fàbrica de filats. En les escriptures s'estableixen les condicions entre Rabeya i els industrials Soldevila. Com a curiositat, en Rabeya es reservava el dret a buidar les comunes de la fàbrica cada mes. El 1868 es va sol·licitar la concessió de l'aigua, aprovada el 1869. El 1871 es va signar un conveni entre els dos germans Soldevila per l'ús de la resclosa i ja es preveia que la fàbrica constés de dos edificis units però independents, susceptibles de ser dividits, com així va passar més tard. El 1872 ja s'estava construint la fàbrica i el propietari del mas Rabeia establí un nou terreny als Soldevila (Ferrer, 2011: 508).

La fàbrica va començar a funcionar l'any 1880. En un principi els dos germans Soldevila n'eren copropietaris, però aviat devien sorgir discrepàncies i, efectivament, el 1886 van dividir la fàbrica en dues meitats que van ser independents fins l'any 1973. En Jaume Soldevila es quedà la part nord i el seu germà Pere la part sud. Tradicionalment s'han conegut com ca l'Ill i cal Ton en referència als respectius directors que hi van exercir durant anys: Ramon Ill i Anton Payerols. Més endavant, a partir de 1919, ca l'Ill va passar al fill de Jaume Soldevila, i l'empresa va adoptar com a raó social el nom de l'hereu: Álvaro Soldevila S.A. Les dues empreses tenien sengles màquines de vapor amb les seves corresponents xemeneies per tal de complementar la força hidràulica.

Tot i això, l'evolució de les dues empreses i els processos productius van anar gairebé en paral·lel. Al cap de poc d'entrar en funcionament la fàbrica, a principis de la dècada de 1880, el fill de Pere Soldevila, Josep Soldevila Casas, ja va voler ampliar la producció i, veient que les naus de la Rabeia tenien poques possibilitats, va comprar uns nous terrenys a l'heretat del mas Lledó detràs Castell, un quilòmetre riu amunt. Allà hi va construir una nova fàbrica, coneguda com a colònia de Sant Esteve o colònia Soldevila.

Uns anys després d'engegada la fàbrica s'hi van construir diversos habitatges que estaven situats a cada cap de la nau fabril: per al director i l'amo i 10 pisos per a treballadors. Tot plegat hi havia unes 20 famílies en aquest nucli. La resta de treballadors provenien de Balsareny i de cases de pagès de l'entorn, especialment del pla de Vilamajor, de Gaià, del Mugal i també de Cornet. Al costat de ponent de la fàbrica, entre la nau i l'actual carretera, s'hi va formar un carrer on hi havia quatre pisos en renglera construïts per l'empresa i un magatzem. Oficialment era el carrer Gaià, però es coneixia amb la denominació de carrer del Tap perquè no tenia sortida. Els habitatges del carrer del Tap no foren construïts per les empreses de la fàbrica sinó a iniciativa d'un particular de Barcelona, entorn de 1874. Els residents pagaven un lloguer a través dels Rabeya com a intermediaris. A finals de la dècada de 1920 o principis de la següent les cases van passar a formar part del patrimoni de l'empresa, Álvaro Soldvila S.A. El nucli de la colònia també comptava amb alguns serveis bàsics: un cafè, una sala de ball i una botiga, fet que l'acostava al model de colònia industrial. Així mateix, la nova indústria també va propiciar que sorgissin diverses casetes escampades per la plana. Aquestes cases es van aixecar en els anys pròxims a la fundació de fa fàbrica o una mica més endavant, fins al tombant de segle XX. Entre les més antigues hi ha cal Jep, ca l'Olivet, cal Roqueta, ca la Mònica, la Casa Blanca o ca la Cerdana.

El 1885 s'inaugurà la línia dels Ferrocarrils Catalans coneguda popularment com el Carrilet i a la Rabeia s'hi va instal·lar un baixador. Era una excepció, ja que la línia del Carrilet seguia en paral·lel a la carretera i en aquest cas es va desviar per poder-se acostar a la fàbrica. I és que el propietari era un dels principals accionistes de l'empresa ferroviària i el principal interessat que el tren arribés fins a la colònia. Pel ferrocarril arribaven matèries primeres com el cotó o el carbó i s'expedien els productes manufacturats.

La fàbrica de la Rabeia era de filats de cotó. Als primers decennis del segle XX al sector de ca l'Ill hi havia batans, manuars, metxeres i selfectines. No hi havia majordom, que habitualment era el càrrec que supervisava directament tot el procés productiu, sinó que era el mateix director qui personalment assumia moltes de les funcions. Els treballadors de les fàbriques feien dos torns de 12 hores, un de dia i un de nit.

Pels volts de 1922 a la part de cal Ton tota la maquinària es va traslladar a la fàbrica de la colònia Soldevila i va quedar sense activitat, excepte el salt d'aigua, que continuava produint electricitat. Més tard, a la postguerra, amb aquesta part de la fàbrica ja fusionada amb la colònia Soldevila, s'hi va instal·lar una secció de telers, en actiu fins el 1959.

En aquesta època la sala de ball de la Rabeia tenia molta anomenada i atreia gent de les cases de la contrada. Normalment cada diumenge s'hi organitzava una vetllada amenitzada amb una piano de maneta o manubri. El cafè i la sala de ball estaven comunicats per una porta, però la sala era petita i no arribava als cent metres quadrats. Normalment estava plena, sobretot quan hi actuava algun conjunt. Cal dir que als anys trenta va sorgir un grup musical a la zona que es trobava per assajar a la casa veïna de ca la Cerdana.

S'anomenaven Iberians Jazz i, més endavant, Triumf Jazz. A l'estiu en algunes ocasions el ball es feia a la placeta. Com moltes colònies industrials, la Rabeia tenia la seva pròpia festa major, amb un envelat fet de boixos que es muntava a la plaça, i també es celebraven les principals festes tradicionals, com el carnestoltes. Entorn de la dècada de 1920 fins i tot hi havia hagut un grup de caramelles.

El 1929 s'instal·là la llum elèctrica als habitatges de la Rabeia i a les cases de l'entorn. L'any 1931 les dues empreses van passar per moments difícils i ca l'Ill va arribar a l'aturada total, però al cap d'un temps la situació es va normalitzar. Durant la Guerra Civil les dues empreses foren col·lectivitzades i en va assumir la gestió un comitè format pel director i diversos treballadors escollits entre els seus companys. En aquesta època el cafè va tancar i ja no es va tornar a obrir. Més endavant s'hi construí un pis, com també a la sala de ball.

Els anys de la postguerra Àlvar Soldevila per motius de salut va haver de deixar les regnes de l'empresa i en va assumir la gerència la seva muller, Teresa Grau, cosa que llavors era un fet gairebé insòlit. En aquests anys la resclosa havia sofert importants desperfectes a causa d'una riuada i es va haver de reparar. Els treballs els va realitzar l'empresa Orriols i van durar força temps. Es van engruixir les parets de la presa amb formigó i es construí de nou la caseta de les comportes, eixamplant-ne les obertures per facilitar l'entrada de l'aigua. Aquests primers anys de la dècada de 1940 a ca l'Ill es van succeir un gran nombre de directors. En el seu llibre sobre les dues colònies Josep Forasté (1997: 60) en dona la llista completa. L'any 1944 Joan Serramalera fou nomenat director i va mantenir el càrrec fins el 1950. Segons Forasté, era una persona de bon tracte, tant amb la gerència com amb els treballadors.

Entre 1958 i 59 la fàbrica d'Álvaro Soldevila (ca l'Ill) passà a formar part del Grup Castells (Gossypium), el qual ja gestionava altres empreses del tèxtil. La gerent Teresa Grau s'havia fet gran i havia decidit retirar-se. A principi de la dècada de 1960, sota la direcció de Llorenç Daudé, s'inicià una remodelació a fons que va incloure obres en l'edifici (per exemple, es van canviar les finestres) i una renovació total de la maquinària, tot introduint 12 contínues Rieter que van permetre incrementar la producció d'una manera notable. També es van remodelar els pisos de la Placeta.

El 1973 Joan Martí va substituir Daudé com a director. Com a fet anecdòtic es pot dir que era cosí del poeta Martí i Pol. L'empresa va adquirir les naus que eren de Manufactures Soldevila S.A., que des de 1959 havia traslladat totes les seves activitats a la fàbrica de Sant Esteve. D'aquesta manera tota la fàbrica de la Rabeia tornava a estar sota una sola empresa, com al principi. En aquest època el magatzem, els pisos i les instal·lacions que hi havien al carrer del Tap foren enderrocats i al seu lloc s'hi aixecà una nau que, entre els anys 1976 i 1986, es va dedicar al tissatge. Prèviament, l'edifici ja s'havia allargat uns vint metres cap al sud.

A finals de la dècada de 1970 el sector tèxtil passava per una forta crisi. El nombre de treballadors a la fàbrica era de 74, quan n'havia arribat a tenir 130. El 1981 s'aconseguí que l'Institut Nacional d'Indústria (INI) es fes càrrec de l'empresa, juntament amb la resta de factories de Gossypium. Mitjançant un pla de reconversió l'Estat invertí 205 milions a la Rabeia, que van servir per donar un impuls momentani a la fàbrica. L'any 1986 l'empresa es va tornar a privatitzar i passà novament a Gossypium, que degut a la problemàtica del moment va haver de fer suspensió de pagaments. El 13 de març de 1993 la fàbrica de la Rabeia va deixar de produir.

Els anys posteriors al tancament el nucli de la Rabeia ha viscut un procés de despoblació. Només segueixen habitades les cases escampades de l'exterior. Des de 1994 s'hi ha tornat a instal·lar una empresa.

Bibliografia

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 19, 107, 111.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 115, 142-143.

FERRER, Llorenç; PIÑERO, Jordi; SERRA, Rosa (1997). *El Llobregat, nervi de Catalunya*. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 128.

FERRER ALÒS, Llorenç (2011). *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona, Fundació Noguera (Estudis, 58); Pagès Editors, Lleida, p. 508.

FORASTÉ ROCA, Josep (1994). *Història de la Rabeia i de Sant Esteve*. Cercle Cultural de Balsareny, Ajuntament de Balsareny.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). "Balsareny", *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 144.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 100-102.

